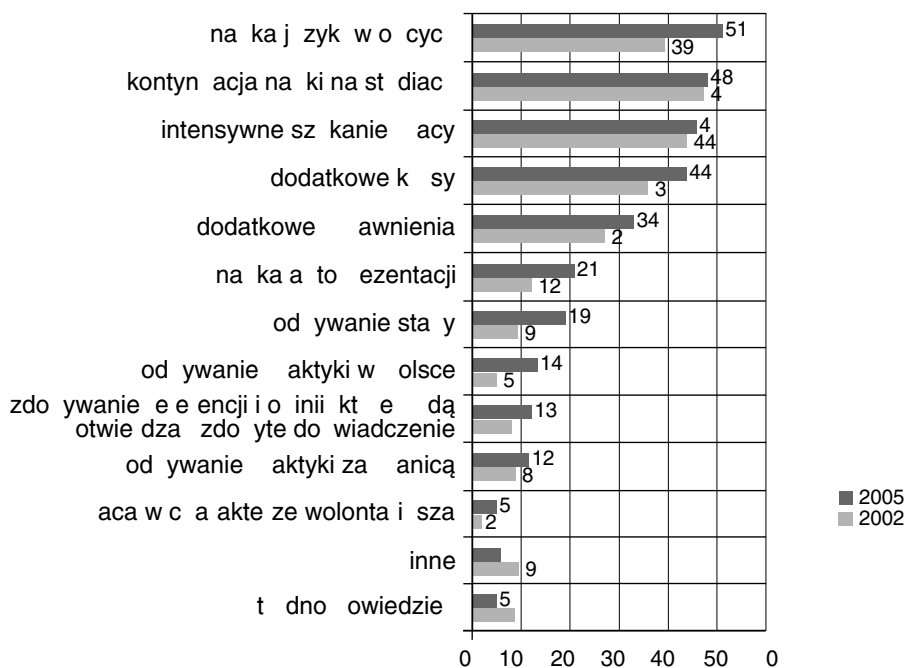

Zachowania młodzieży na współczesnym rynku pracy w Polsce

Współczesna młodzież w Polsce w wieku 19–26 lat staje się bardziej aktywna i dynamiczna. Nie szuka, jak jeszcze kilka lat temu, usprawiedliwienia swojej bierności i niepowodzeń w otaczającej rzeczywistości, ale raczej w sobie. Spada systematycznie liczba osób nieuczących się i niepracujących, a w latach 2002–2005 dwukrotnie wzrosła grupa jednocześnie uczących się i pracujących, do około 24% ogółu młodych w wieku 19–26 lat (Raport AIG OFE i „Gazety Wyborczej” – *Młodzi 2005*).

Ryc. 1. Co należy robić, żeby zwiększyć swoje szanse na rynku pracy (zmiana w czasie)

Źródło: opracowanie autora na podstawie Raportu AIG OFE i „Gazety Wyborczej” – *Młodzi 2005*

Powyższe dane pokazują, że młodzi ludzie starają się zdobywać ciągle nowe doświadczenia i umiejętności; nie poprzestają na tym, co mają, chcą się dalej rozwijać. Robią to zwykle w sposób planowy i przemyślany. Na pierwszym miejscu stawiają naukę języków obcych; przywiązują większą wagę niż dawniej do ciągłego dokończenia się, uczestnictwa w kursach i szkoleniach oraz uzyskiwania dodatkowych uprawnień, licencji i tytułów. Modną formą aktywności wśród młodzieży jest wolontariat. W ostatnich latach stale rośnie procent osób w wieku 19–25 lat podejmujących pracę jako wolontariusze. Obecnie stanowią oni najliczniejszą grupę wiekową wolontariatu.

Tab.1. Struktura wiekowa wolontariuszy (w %)

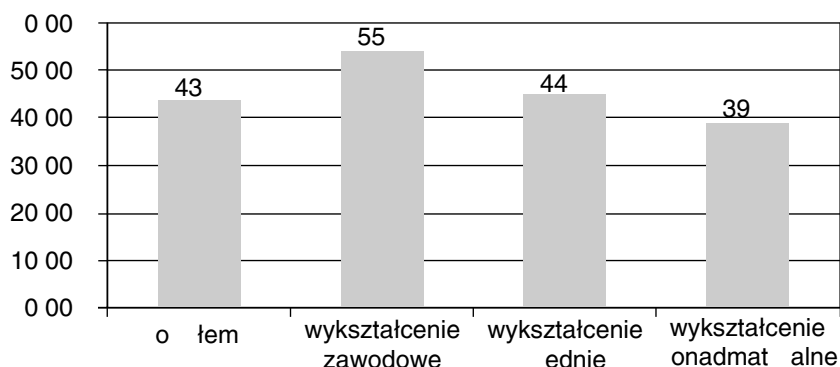
Wiek	Wolontariusze			
	2001	2002	2003	2004
Poniżej 25 lat	8,1	11,9	22,5	23,8
26–35 lat	7,8	9,6	19,4	16,3
36–45 lat	10,4	13,6%	18,6	17,2
46–55 lat	14,5	13,6	20,5	18,0
Powyżej 55 lat	10,1	7,1	8,3	15,0

Źródło: opracowanie autora na podstawie raportu z badań *Wolontariat, filantropia i 1%* (Gumkowska, Herbst, Wygnański 2004)

Młodzi ludzie w ramach wolontariatu uczą się współdziałania z innymi i zdobywają doświadczenie zawodowe, i to z reguły, jak twierdzą oni sami, w przyjemnej i pożytecznej formie. W trakcie badań ankietowych podkreślają, że praca w charakterze wolontariusza zwiększa ich szanse na rynku pracy.

Wśród zdobywanych doświadczeń przeważają pozytywne, ale realia polskiego rynku pracy, różne warunki i stosunki pracy powodują, że młodzież gromadzi również doświadczenia negatywne. Do takich należą: praca „w nadgodzinach” bez dodatkowego wynagrodzenia, opóźnianie, zmniejszanie, a nawet brak wynagrodzenia, odmowa udzielenia przysługującego urlopu. Zdarzają się także mobbing i zwolnienia z pracy bez podania przyczyny. Takim negatywnym zjawiskiem jest również, stosowane nagminnie przez pracodawców w Polsce, zatrudnianie młodych ludzi bez jakiegokolwiek umowy – „na czarno”. Taką pracę najczęściej wykonują osoby najslabiej wykształcone. Zdarza się, że w swojej pracy zawodowej nigdy nie zetknęli się z inną formą zatrudnienia.

Ryc. 2. Podejmowanie pracy „na czarno” według poziomu wykształcenia (w % ogółu młodych podejmujących pracę)

Źródło: Raport AIG OFE i „Gazety Wyborczej” – *Młodzi 2005*

Z przedstawionego wykresu wynika, że 43% respondentów podejmujących pracę pracowało „na czarno”. W grupie respondentów legitymujących się wykształceniem zawodowym, bez umowy o pracę było zatrudnionych 55,0%, z wykształceniem średnim (odpowiednio) 44,0%, z wykształceniem ponadmaturalnym – 39,0%.

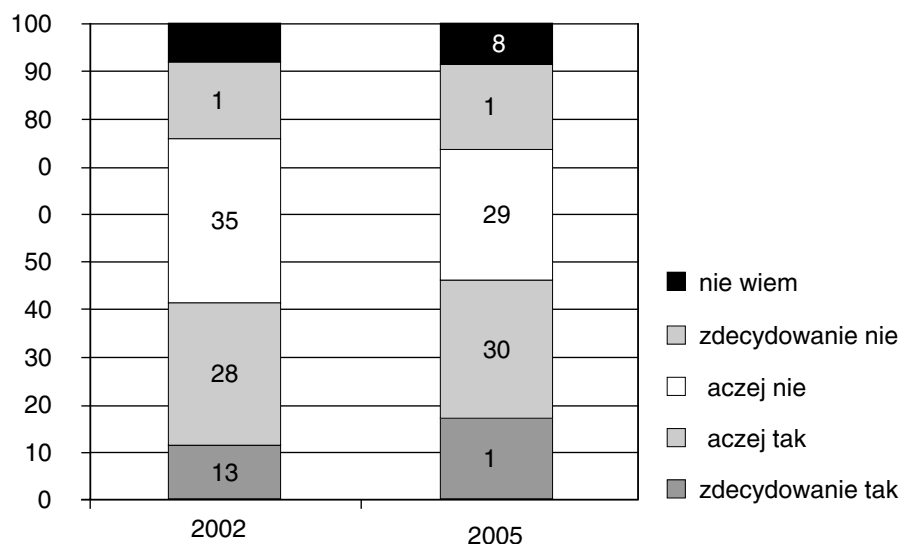
Własne doświadczenia związane z rynkiem pracy mobilizują młodzież do samodzielnego poznawania przepisów prawa pracy. Duży wpływ na taki stan rzeczy mają media coraz częściej pokazujące przykłady bezprawnych praktyk niektórych pracodawców oraz pozytywne dla pracowników

rozstrzygnięcia sądowe. Młodzi napotykać także problemy, z którymi bez dobrej znajomości praw i obowiązków pracowniczych nie mogą sobie poradzić. Sięgają wobec tego do kodeksu pracy, po specjalistyczne czasopisma i wydawnictwa.

Znacznie częściej niż nad zjawiskami negatywnymi, młodzi zastanawiają się nad cechami idealnej pracy. Są zdecydowani i bardzo konkretni. Uważają, że idealna praca powinna być interesująca, gwarantować bezpieczeństwo zatrudnienia, dawać możliwość rozwoju i awansu, ale przede wszystkim powinna być dobrze płatna.

Pewnym wzorcem kariery zawodowej dla młodych ludzi jest przedsiębiorca, który założył firmę i dzięki niej może żyć razem z całą rodziną znacznie lepiej niż osoba pracująca na posadzie „u kogoś”. Taki model wybrałaby prawie połowa z nich. Chęć otwarcia własnej firmy w ciągu najbliższych pięciu lat częściej deklarują osoby z wyższym wykształceniem, podkreślają jednak, że największą przeszkodą jest brak pieniędzy. Fundusze, które można otrzymać w ramach programów wspierania samozatrudnienia przez młodzież, są niewystarczające; przydałby się też własny „wkład”. Poza tym podnoszone bywają kwestie wysokich kosztów prowadzenia firmy, które w związku z tym traktowane są jako jedna z poważniejszych barier przedsiębiorczości młodych.

Ryc. 3. Zmienność intencji założenia własnej firmy (w %)

Źródło: Raport AIG OFE i „Gazety Wyborczej” – *Młodzi 2005*

Z wykresu wynika, że deklaracje założenia firmy wykazują stosunkowo niską zmienność w czasie; porównanie wyników z lat 2002 i 2005 pokazuje, że pozytywne deklaracje wykazują niską tendencję wzrostową (różnice 2–4%).

Z analizy Raportu *Młodzi 2005* wynika zatem, że obecnie młodzi ludzie swoją aktywność zawodową starają się realizować nieco inaczej niż jeszcze w niedalekiej przeszłości. Więcej z nich stara się podejmować pracę na czas określony, dorywczą, na zlecenie lub umowę o dzieło, mniej niż w przeszłości – na umowę stałą, na czas nieokreślony. Duże znaczenie w takim podejściu ma fakt, że wzrost aktywności łączony jest z nauką; młodzież widzi konieczność ustawicznego kształcenia, zdobywania nowych umiejętności i poznawania nowych technologii. Korzystają z nadarzających się szans, ale dostrzegają także negatywne zjawiska na polskim rynku pracy, co mobilizuje ich do szukania rozwiązań, aby poradzić sobie w trudnych sytuacjach. Taka postawa może prowadzić w przyszłości do zmian standardów zachowań w relacjach pomiędzy uczestnikami rynku pracy, które obecnie nie są chlubą naszego kraju. Niezbędne jest odbudowanie właściwych więzi w załogach pracowniczych firm i przedsiębiorstw oraz tworzenie nowoczesnych

struktur organizacyjnych. Są przesłanki, że wraz z młodym pokoleniem wchodzącym na rynek pracy do takich zmian powoli może dochodzić.

Metodyka własnych badań wśród młodzieży

Na przełomie lat 2005 i 2006, wzorując się na autorach Raportu *Młodzi 2005*, przeprowadzono podobne badania wśród młodzieży klas maturalnych II Liceum Ogólnokształcącego w Zabrze, w celu oceny roli zabrzańskich lokalnych instytucji w przeciwdziałaniu bezrobociu młodzieży. Miały one m.in. odpowiedzieć na pytanie: „Jak współczesna młodzież radzi sobie na rynku pracy i jakie są jej plany edukacyjne i zawodowe?”

Charakter badanych problemów, a więc postaw młodzieży na rynku pracy oraz oceny przedsięwzięć edukacyjnych przygotowujących do dorosłego, w tym zawodowego życia, jest zmienny i zależy od wielu czynników zewnętrznych. Można do nich zaliczyć instytucjonalne i prawne bariery rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia nowych miejsc pracy na danym terenie oraz ilość i jakość przedsięwzięć podejmowanych w celu aktywizacji młodzieży i przygotowania jej do wejścia na rynek pracy. Wreszcie – wiedza o faktach społecznych może wywierać bezpośredni wpływ na świadomość ludzi, którzy się z nią zetkną, kształtować ich światopogląd i system wartości, skłaniać ich, poprzez wpływ na ich postawy, do określonych zachowań (Nowak 1985). W przypadku badanego problemu istotne są także indywidualne predyspozycje uczniów. Wydaje się, że nie tylko jednostki kształtują obraz danej zbiorowości, ale pewne fakty społeczne oddziałują na jednostki i kształtują ich postawy. Jest to stanowisko między skrajnym indywidualizmem a holizmem, które zakłada, że cechy całości społecznych są zależne od cech części je współtworzących, a cechy części od całości przez te części współtworzonej (Sołoma 2002).

Badania miały również potwierdzić hipotezy, że przedsięwzięcia skierowane do młodzieży wpływają na zwiększenie przedsiębiorczości i aktywności na rynku pracy, a młodzi ludzie zdają sobie sprawę, jakie wymagania są przed nimi stawiane, mają swoje marzenia i jasne ścieżki rozwoju własnej kariery.

Badanie przeprowadzono metodą ilościową. Dzięki dotarciu do wyników zaprezentowanych wyżej podobnych badań możliwe było wykorzystanie metody porównawczej, którą stosuje się często w badaniach zjawisk życia społecznego w celu ustalenia cech i zachowań podobnych, identycznych lub odmiennych dla grup o zbliżonych charakterystykach. Jako technikę badawczą wykorzystano anonimową ankietę audytoryjną. Kwestionariusz ankiety zawierał zbiór dziewięciu pytań, które dotyczyły doświadczeń zawodowych, wyobrażeń na temat zatrudnienia i pożądanых cech pracy oraz planów życiowych po maturze badanych uczniów.

Wybór próby reprezentacyjnej opierał się na zasadach doboru celowego. Dobór celowy to świadomy dobór obiektów do próby badanej ze względu na to, że spełniają one określonego rodzaju kryteria (Sołoma 2002).

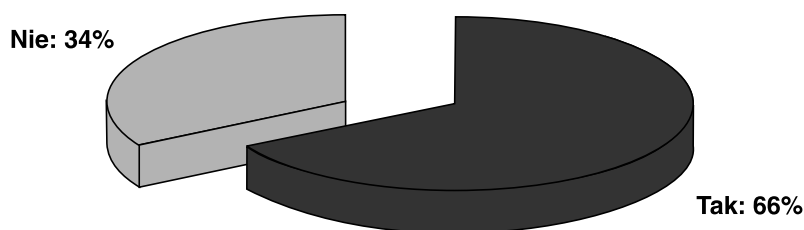
Badania przeprowadzono wśród uczniów klas trzecich II Liceum Ogólnokształcącego w Zabrze, którzy są typowymi przedstawicielami młodzieży miasta. Są, co bardzo istotne dla poznania badanych problemów, kolejnym rocznikiem kończącym naukę w liceum po wprowadzeniu przedmiotu podstawy przedsiębiorczości do programu szkół ponadgimnazjalnych. Ponadto w czasie edukacji uczestniczyli w innych formach szkolenia i warsztatach związanych z rynkiem pracy.

Prezentacja rezultatów badań

Badani uczniowie mają w większości osiemnaście lat; praca i życie zawodowe dopiero przed nimi. Okazuje się jednak, że większość z nich – 66% – ma już za sobą pierwsze doświadczenia zawodowe. Szczegółowe dane na ten temat prezentuje ryc. 4.

Na wzrost aktywności młodzieży wpływa kilka czynników. Na polskim rynku zachodzą przeobrażenia w kierunku preferowania pracy w niepełnym wymiarze czasu oraz formy zatrudnienia na podstawie umów czasowych. Jest to z reguły niekorzystne dla osób o ustabilizowanym statusie życiowym, które oczekują stałego zatrudnienia. Tę lukę wypełniają młodzi ludzie łączący naukę z pracą. Młodzież z reguły chce zarobić na dodatkowe „zachcianki”, takie jak nowy telefon komórkowy, modna odzież, kosmetyki czy popołudnie z przyjaciółmi w pubie. Młodzież pracuje także dlatego, że tak robią rówieśnicy, koleżanki i koledzy, którzy są zresztą „źródłem” kontaktów i sposobem dotarcia do ewentualnego pracodawcy.

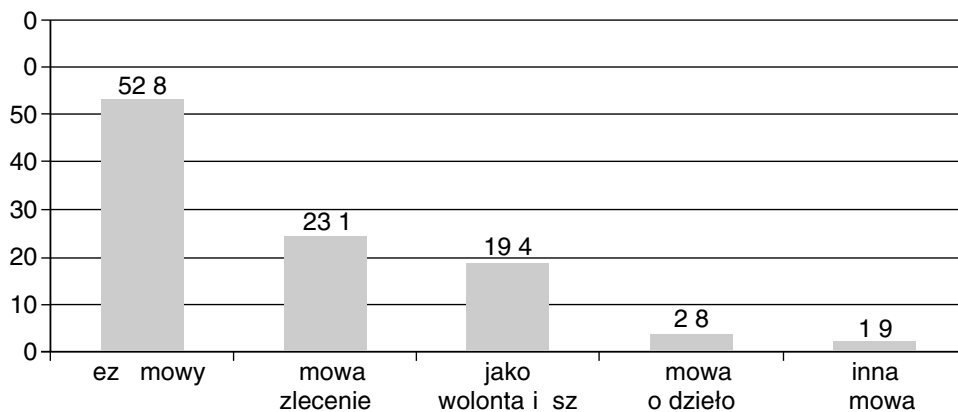
Ryc. 4. Podejmowanie pracy przez uczniów II LO w Zabrze (w %)

Źródło: opracowanie autora

Liberalizacja na rynku pracy ma jednak nie tylko plusy. To, że praca w niepełnym wymiarze godzin, dorywcza, jest łatwiej dostępna, wiąże się z omijaniem przez niektórych pracodawców przepisów prawa i zatrudnianiem młodych ludzi bez umowy – „na czarno”.

Ryc. 5. Formy zatrudnienia badanych (w %)

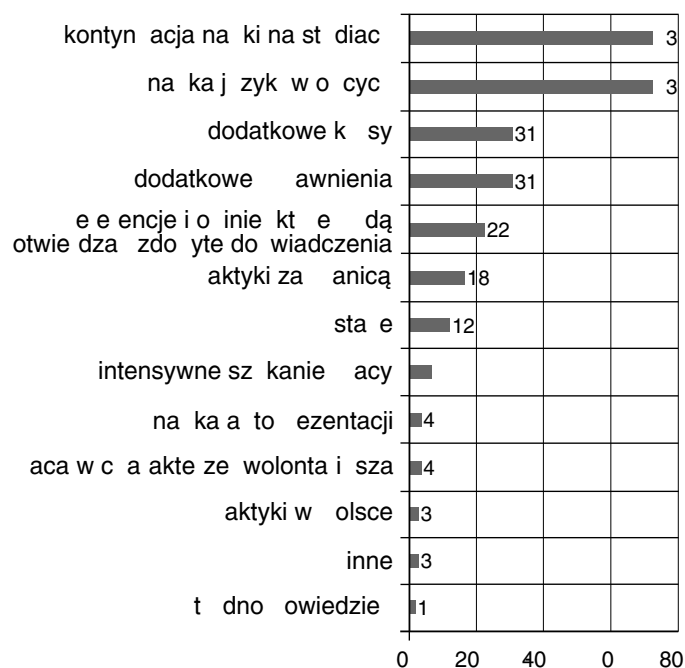
Źródło: opracowanie autora

Więcej niż połowa uczniów – 57, czyli 52,8% spośród tych, którzy dotychczas pracowali, było zatrudnionych bez umowy, więcej niż 1/4 – 25 uczniów, czyli 27,8%, pracowało po podpisaniu umów zleceń, o dzieło i o pracę. Młodzież z reguły podejmuje pracę w handlu (hostessy promujące wyroby znanych marek w supermarketach), usługach i w wolontariacie – 21 uczniów, czyli 19,5% ogółu pracujących. Należy podkreślić, że w wolontariacie może podjąć pracę tylko osoba pełnoletnia, a 18 lat ankietowani ukończyli dopiero w 2005 r., jest to więc chyba dobry wynik.

Młodzi ludzie zdają sobie sprawę z tego, że aby stać się bardziej atrakcyjnymi dla potencjalnych pracodawców, muszą – oprócz doświadczeń – zdobywać kolejne umiejętności i uprawnienia.

Zdaniem uczniów najważniejsze są kontynuowanie nauki (studia) i znajomość języków obcych, konieczna m.in. w związku z otwarciem unijnych rynków pracy oraz dużą liczbą przedstawicielstw firm zagranicznych i przedsiębiorstw krajowych kooperujących z firmami zagranicznymi,

Ryc. 6. Czynniki zwiększające szanse młodych ludzi na rynku pracy – według uczniów II LO w Zabrze

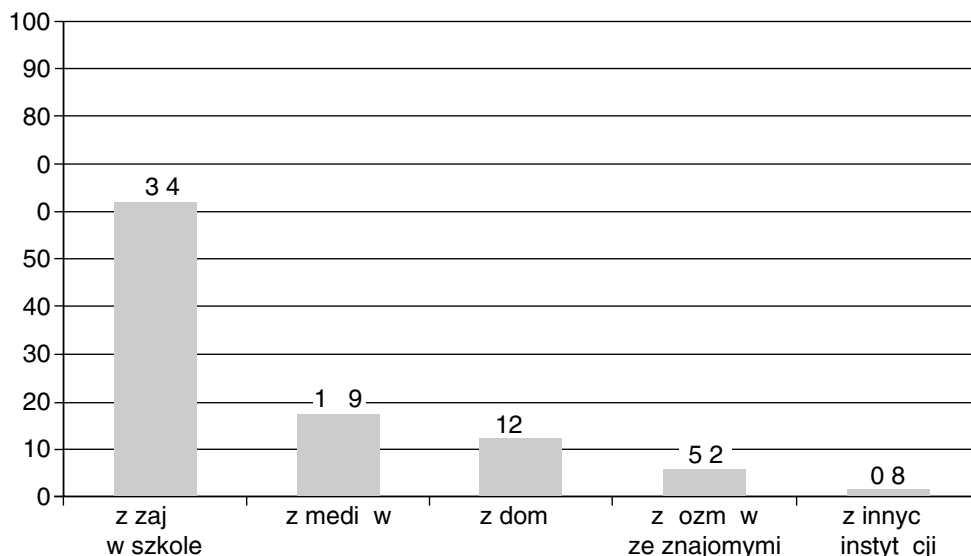
Źródło: opracowanie autora

wymagających od pracowników biegłego posługiwania się językami obcymi. Te odpowiedzi (można było zaznaczyć trzy) wybrało 73% ankietowanych. Podkreślono również duże znaczenie dodatkowych kursów – 31% odpowiedzi, zdobywania dodatkowych uprawnień – 31,2% odpowiedzi, referencji i opinii potwierdzających dotychczasowe doświadczenie – 22,2% odpowiedzi. Młodzi ludzie są świadomi, że w związku z rosnącymi wymaganiami i konkurencją niełatwo jest obecnie zdobyć pracę. Aby przyszła praca spełniała ich oczekiwania, muszą się stale rozwijać.

Wolontariat jest jedną z dróg budowania własnej pozycji na rynku pracy. Uczniowie decydują się na pracę wolontariusza przede wszystkim po to, aby pomagać innym i zrobić coś pożytecznego. Kolejne najczęściej wskazywane powody są związane z planowaniem przyszłej kariery zawodowej. Dotyczą nabywania umiejętności współpracy z ludźmi, zdobywania doświadczenia zawodowego i uatrakcyjnienia własnego CV. Obecnie w Centrum Wolontariatu w Zabrze pracuje ponad 150 wolontariuszy. Centrum nie prowadzi dokładnych statystyk z podziałem na grupy wiekowe, ale z uzyskanych danych wynika, jaki udział w wolontariacie mają uczniowie i studenci, a więc najprawdopodobniej osoby znajdujące się w grupie wiekowej 18–25 lat. Stanowią oni 24% (37 osób) ogółu wolontariuszy w Zabrze. Jest to porównywalna wielkość do udziału w wolontariacie tej grupy wiekowej w Polsce w 2004 r. (por. tab. 2).

Wizerunek idealnej pracy na podstawie odpowiedzi uczniów jest jasny i konkretny. Przede wszystkim powinna być dobrze płatna. Poza tym istotne jest, aby była interesująca i zgodna z wybranym zawodem, dawała możliwość dalszego rozwoju i aby panowała w niej miła atmosfera. Zważywszy na młody wiek ankietowanych, ciekawe, że duże znaczenie ma dla nich również stałość zatrudnienia. Przyczyną może być to, że do tej pory, podejmując pracę, spotykali się z łamaniem praw pracowniczych, np. brakiem umowy o pracę, opóźnieniami w wypłacaniu wynagrodzenia lub obniżeniem wynagrodzenia, złym traktowaniem przez przełożonych. Zdają sobie sprawę, że aby mogli się bronić przed takim traktowaniem, muszą lepiej poznać przepisy prawa pracy.

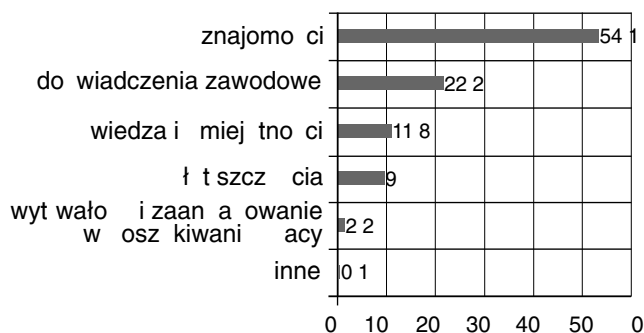
Ryc. 7. Źródła informacji o prawie pracy (w %) – według uczniów II LO w Zabrze

Źródło: opracowanie autora

Przedstawiony stan rzeczy próbują, zdaniem uczniów, zmienić przede wszystkim nauczyciele przedmiotu podstawy przedsiębiorczości, w którego programie mieszczą się zagadnienia dotyczące m.in. umów o pracę oraz praw i obowiązków pracownika i pracodawcy. Uczniowie przyznają, że przepisy prawa pracy najczęściej poznają na zajęciach w szkole (63,4%). Niektórzy wymieniają jako źródło informacji media (17,9%) lub dom (12,7%).

Ryc. 8. Czynniki decydujące o zatrudnieniu w Polsce – według uczniów II LO w Zabrze

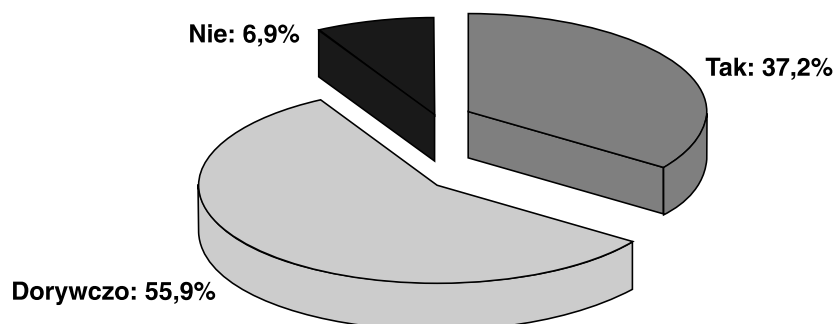
Źródło: opracowanie autora

Opinie młodych ludzi o czynnikach decydujących w Polsce o zatrudnieniu nie są pozytywne. Więcej niż połowa uczniów (54,1%) uważa, że o zatrudnieniu decydują znajomości. Uczniowie wyjaśniali, że większość zaznaczała tę odpowiedź nie dlatego, że rodzina czy znajomi „załatwiają” im pracę, ale że są źródłem informacji o miejscach pracy i dzięki ich wskazówkom mogą łatwiej dotrzeć do potencjalnego pracodawcy. Oprócz omawianej wyżej odpowiedzi niektórzy ankietowani podkreślili również istotną rolę doświadczenia zawodowego (22,2%) oraz wiedzy i umiejętności (11,8%).

Plany życiowe badanych po maturze

Ankietowani, tegorocznicy maturzyści, planują dalszą edukację. Wiedzą, że na razie ich wartość na rynku pracy jest bardzo niska, ponieważ traktuje się ich jak pracowników niewykwalifikowanych, bez zawodu. Część z nich myśli o podjęciu pracy równocześnie z nauką.

Ryc. 9. Plany badanych uczniów dotyczące łączenia po maturze dalszej edukacji z pracą

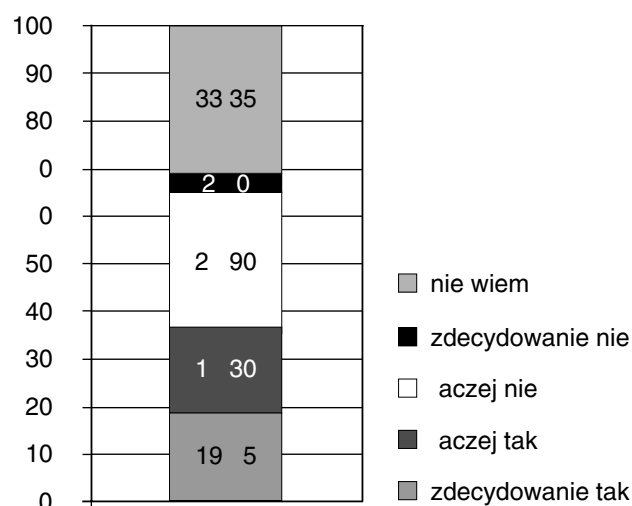
Źródło: opracowanie autora

Osób, które chciałyby pogodzić naukę z pracą, jest ponad jedna trzecia (37,2%). Najwięcej (55,9%) jest takich, którzy chcieliby pracować dorywczo, żeby zaspokoić potrzeby, których koszty przekraczają wysokość kieszonkowego otrzymywanego od rodziców. W tej grupie są również uczniowie, którzy zaspokajają swoje ambicje dzięki wolontariatowi i pomocy innym ludziom. Niewielu spośród ankietowanych nie myśli o łączeniu nauki z pracą (6,9%).

Mimo że ankietowani są dopiero osiemnastolatkami, ostatnie pytanie dotyczyło możliwości założenia w przyszłości własnej firmy. Nie określono w ankiecie, czy te plany mają być realizowane w ciągu najbliższych pięciu czy nawet dziesięciu lat. Ważne było, czy przy obecnej wiedzy i przygotowaniu merytorycznym rozważają taką możliwość.

Założenie własnej firmy zdecydowanie zadeklarowała niemal jedna czwarta uczniów. Największą grupę stanowią niezdecydowani: raczej tak – 16,3%, raczej nie – 27,9%, nie wiem – 33,6% (łącznie ponad 77%). Potwierdza to wysuwana już tezę, że dla tych młodych ludzi jest jeszcze za wcześnie na podjęcie jednoznacznej decyzji w tej sprawie.

Ryc. 10. Zainteresowanie badanych uczniów podjęciem działalności gospodarczej (w %)

Źródło: opracowanie autora

Porównanie wyników badań autora z wynikami podobnych badań przeprowadzonych w kraju

Od wielu lat bezrobocie młodzieży jest w Polsce bardzo niepokojącym zjawiskiem. Taka sytuacja, czyli samo istnienie problemów społecznych, zdaniem S. Nowaka wyznacza problematykę badań socjologicznych (1985). Problem bezrobocia młodzieży szczególnej wagi nabiera obecnie, kiedy na rynek pracy wchodzi wyż demograficzny połowy lat 80. XX w. Dzięki badaniom

uzyskujemy możliwość rozszerzenia wiedzy o przejawach życia społecznego i wzbogacenia jej o nowe dane i wynikające z nich wnioski (Sztumski 1979). Na początku niniejszej pracy przedstawiono opinie młodzieży z całego kraju dotyczące rynku pracy w Polsce, oparte na danych Raportu AIG OFE i „Gazety Wyborczej” – *Młodzi 2005*, a w dalszej części omówiono zbliżone tematycznie i ze względu na wiek ankietowanych opinie uczniów klas maturalnych II Liceum Ogólnokształcącego w Zabrze. Możliwe jest więc przeprowadzenie analizy porównawczej.

Przekonania młodzieży o tym, co należy robić w celu zwiększenia swoich szans na zatrudnienie, są podobne, niezależnie od miejsca zamieszkania i wieku. W porównywanych badaniach młodzi ludzie podkreślają, że trzeba się kształcić, doskonalić znajomość języków obcych i uczestniczyć w kursach i szkoleniach, aby zdobyć dodatkowe umiejętności i uprawnienia. Jediną poważną różnicą jest znaczenie intensywnego poszukiwania pracy: w Raporcie *Młodzi 2005* na trzeciej pozycji, wśród uczniów II LO w Zabrze – na ósmej. Wyjaśnienie jest chyba proste. Taką strategię trzeba stosować, poszukując pracy stałej, a zatrudniając się dorywczo, młodzi ludzie korzystają z kontaktów rodzinnych lub koleżeńskich.

W analizie badań podkreślany był kilkakrotnie problem zatrudniania pracowników „na czarno” oraz to, że uczniów liceum na rynku pracy uważa się za niewykwalifikowaną siłę roboczą. Najczęściej pracodawcy zatrudniają ich bez umowy o pracę. Wynik badania ankietowego autora (52,8%) nie odbiega od statystyk krajowych w tej kwestii (55%).

Przedstawiona sytuacja wywołuje zachowania obronne młodych ludzi. Starają się oni lepiej poznać przepisy prawa pracy. Część młodzieży, za jaką uważa się osoby w wieku 18–25 lat, nie miała jeszcze takiej możliwości zdobywania wiedzy nt. prawa pracy, jaką mają obecni uczniowie szkół ponadgimnazjalnych uczestniczący w zajęciach z przedsiębiorczości. Uczniowie klas maturalnych II LO w Zabrze podkreślają, że najwięcej informacji o prawie pracy uzyskują w szkole, w ramach zajęć z podstaw przedsiębiorczości (63,4%). Ich starsi koledzy muszą sobie radzić sami, korzystając z mediów czy prasy lub sięgając po kodeks pracy.

Każdy, nie tylko młody człowiek, chciałby wykonywać pracę zgodną z zainteresowaniami i – co najważniejsze – dobrze płatną. To samo podkreślają ankietowani młodzi ludzie w Polsce i uczniowie II LO w Zabrze. Ważne są dla nich także gwarancja zatrudnienia, możliwości rozwoju i awansu oraz koleżeńska atmosfera w miejscu pracy.

Większość młodych ludzi marzy o karierze przedsiębiorcy, która kojarzy im się z niezależnością i zarabianiem dużych pieniędzy. Żeby jednak podjąć decyzję o rozpoczęciu własnej działalności gospodarczej, trzeba nie tylko chęci, ale również predyspozycji, sprzyjających warunków i pewnej dojrzałości. Tej ostatniej – przede wszystkim, choć nie tylko – ankietowanym uczniom jeszcze brakuje. Stąd na pytanie o gotowość do założenia własnej firmy duża część niezdecydowanych odpowiadała „nie wiem”. Jest ona większa niż w przypadku odpowiedzi na to pytanie osób ze starszych grup wiekowych uwzględnionych w Raporcie *Młodzi 2005*.

Z przedstawionych porównań wynika, że poglądy i marzenia dotyczące pracy zawodowej uczniów klas maturalnych II LO w Zabrze pokrywają się z ogólnie panującymi wśród młodzieży w Polsce. Widać oczywiście ich mniejsze doświadczenie w poruszaniu się po rynku pracy, ale w pewnych sprawach mają przewagę. Mogą już teraz w czasie zajęć z podstaw przedsiębiorczości uzyskać wiele istotnych informacji i nabyć umiejętności, które starsze koleżanki i koledzy muszą zdobywać samodzielnie.

Zwiększa się liczba tych, którzy pierwsze zawodowe doświadczenia zbierają jeszcze w czasie edukacji i to nawet na szczeblu ponadgimnazjalnym. Są przy tym świadomi konieczności kształcenia się i ciągłego zdobywania nowych umiejętności, uprawnień i doświadczeń. Wykazują aktywność nie tylko w podejmowaniu pracy zarobkowej. Często swoje ambicje zaspokajają bezinteresownie, pomagając ludziom jako wolontariusze. Z opinii młodzieży poznanych w trakcie

badań oraz analizy wyników badań prowadzonych w Polsce przez różne instytucje wynika, że młodzi ludzie coraz lepiej radzą sobie na rynku pracy. Można również stwierdzić, że stają się, zgodnie z intencjami nauczycieli przedsiębiorczości i przedmiotów ekonomicznych oraz wszystkich innych osób odpowiedzialnych za edukację w tym zakresie, bardziej przedsiębiorczy.

Literatura

1. Gumkowska M., Herbst J., Wygnański J., 2004, *Wolontariat, filantropia i 1%*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, www.klon.org.pl
2. Nowak S., 1985, *Metodologia badań społecznych*, PWN, Warszawa
3. Raport AIG OFE i „Gazety Wyborczej” – *Młodzi 2005*, 2005, www.gazeta.pl/praca
4. Sołoma L., 2002, *Metody i techniki badań socjologicznych*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Olsztyn
5. Sztumski J., 1979, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Uniwersytet Śląski, Katowice

Youths' Behaviors on the Current Labour Market in Poland

Young people are becoming more and more active on the labour market these days. The number of young adults who are studying and working at the same time is increasing. These statements are confirmed by research done all over Poland and the survey conducted among the last-year students of The Second Comprehensive School in Zabrze.

Young people acquire their first job experience during their education, after completing grammar school course. They treat their careers very seriously in a planned and unhurried manner. They are conscious of the necessity of further education, especially mastering foreign languages and getting more skills and experience. A national research and my own survey come to the conclusion that young people seem to be performing better and better on the labour market and becoming, in compliance with our intentions, more and more entrepreneurial.